

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος για τη νέα έκδοση	13
Πρόλογος	21
<i>S. Moscovici</i>	
Εισαγωγή	27
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	
Το παρελθόν της ψυχολογιοποίησης	39
1.1. Η ψυχολογιοποίηση στον Όμηρο	41
1.2. Η ελληνική «τραγωδία» και η ψυχολογιοποίηση	46
1.3. Η ψυχολογιοποίηση στον Θουκυδίδη	53
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	
Η καθημερινή ψυχολογιοποίηση	63
2.1. Εξήγηση των συμπεριφορών και διαδικασία απόδοσης	65
2.2. Το θεμελιώδες σφάλμα και ο κανόνας εσωτερικότητας	69
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	
Η «επιστημονική» ψυχολογιοποίηση	91
3.1. Οι «επιστημονικές» θεωρίες της προσωπικότητας	91
3.2. Η εξήγηση των κοινωνικών φαινομένων από τους ψυχολόγους	115
3.3. Ψυχοϊστορία και ψυχολογιοποίηση	126
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	
Η «θεσμοποιημένη» ψυχολογιοποίηση:	
η ψυχιατρικοποίηση	139
4.1. Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις των αιτίων της εγκληματικότητας	150
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	
Η συνιστώσα «ψυ» στα φαινόμενα της πειθούς	161
5.1. Η ψυχολογική ρητορική της πειθούς	163
5.2. Ψυχολογιοποίηση: η «ορθολογική» άρνηση της αλλαγής	195

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Μεθοδολογικές σημειώσεις	205
6.1. Το δείγμα	208
6.2. Η διαδικασία	208
6.3. Τα θέματα	210
6.4. Το πειραματικό υλικό	211

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

Η ψυχολογιοποίηση ως αντίσταση στην αλλαγή	229
7.1. Η ψυχολογιοποίηση των ενεργών μειονοτήτων	231
7.2. Ψυχολογιοποίηση και μειονοτική επιρροή	244

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

Η ψυχολογιοποίηση, η ενδοτικότητα και η μεταστροφή	259
8.1. Η χρονική διατήρηση της αλλαγής	261
8.2. Μειονοτική επιρροή και μεταστροφή	267
8.3. Αντιστάσεις στις μειονότητες και μεταστροφή	270
8.4. Ψυχολογιοποίηση και αντίσταση στη μειονοτική μεταστροφή.....	279

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

Η ψυχολογία των μειονοτικών ιδεών	293
9.1. Η ψυχολογική αιτιολόγηση της μειονοτικής ιδεολογίας	296
9.2. Η ψυχολογία της μειονότητας και το περιεχόμενο του μηνύματός της	306

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10

Η μειονοτική σύγκρουση και η ψυχολογιοποίηση	323
10.1. Η κοινωνική σύγκρουση στην κοινωνιολογική βιβλιογραφία	323
10.2. Σύγκρουση και κοινωνική ψυχολογία	329
10.3. Κοινωνική σύγκρουση και ψυχολογιοποίηση	345

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11

Ψυχολογιοποίηση και αναπαραστάσεις των ενεργών μειονοτήτων	359
11.1. Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις των μειονοτήτων	360
11.2. Η συμβατική ανάγνωση των μειονοτικών συμπεριφορών	381

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12

Ψυχολογιοποίηση και κοινωνικές διακρίσεις	393
12.1. Ιδεολογική απόσταση και ψυχολογιοποίηση	400
12.2. Η ψυχολογιοποίηση στις σχέσεις μεταξύ ομάδων	412

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 13

Ψυχολογία και ψυχολογιοποίηση	431
13.1. Κοινωνικές αναπαραστάσεις της ψυχολογίας και αντίσταση στις ενεργές μειονότητες	434
13.2. Η ψυχολογιοποίηση: μια ψυχολογία των μειονοτικών «ομάδων» ή των μειονοτικών «ατόμων»;	450

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 14

Μπορούμε να εμποδίσουμε την ψυχολογιοποίηση;	475
14.1. Οι «αντικειμενικές» μειονότητες	482
14.2. Ψυχολογιοποίηση και διαχρονική σταθερότητα των μειονοτήτων	487

Γενικά συμπεράσματα	495
----------------------------------	-----

Βιβλιογραφία	509
---------------------------	-----

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΗ ΝΕΑ ΕΚΔΟΣΗ

Η έκδοση αυτού του συγγράμματος πραγματοποιήθηκε για καθαρά διδακτικούς λόγους και ως εκ τούτου αποτελεί πιστό αντίγραφο της πρώτης έκδοσης που είδε το φως της δημοσιότητας πριν από 22 ακριβώς χρόνια. Οι μόνες αλλαγές που έγιναν στο αρχικό κείμενο, το οποίο άλλωστε είναι μετάφραση στα ελληνικά του γαλικού πρωτοτύπου, αφορούν λεπτομέρειες δευτερεύουσας σημασίας, κυρίως ορολογίας: κάποιοι αδόκιμοι πλέον όροι αντικαταστάθηκαν από άλλους πιο δόκιμους, γεγονός που συνέβαλε σημαντικά στον λεκτικό εκσυγχρονισμό του πονήματος, βελτιώνοντας παράλληλα τη ροή του λόγου του.

Η αλήθεια είναι πως η αρχική μου πρόθεση ήταν να επικαιροποιήσω το αρχικό μου κείμενο, εμπλουτίζοντας τη βιβλιογραφία με πολλές δεκάδες νέων βιβλιογραφικών αναφορών οι οποίες δημοσιεύθηκαν όλα αυτά τα χρόνια σχετικά με το αντικείμενο που πραγματεύεται η παρούσα εργασία. Αυτό φυσικά θα σήμαινε, το δίχως άλλο, μια εκ νέου γραφή πολλών τμημάτων του αρχικού συγγράμματος και, προφανώς, τον εμπλουτισμό των πρωταρχικών ερευνητικών δεδομένων με νέα στοιχεία που θα έρχονταν να συμπληρώσουν τα αναπόφευκτα θεωρητικά κενά τα οποία θα είχαν προκύψει από τη συσσωρευμένη γνώση των δύο τελευταίων δεκαετιών γύρω από το αρκετά ευρύ κομμάτι της κοινωνικής ψυχολογίας στα πλαίσια του οποίου εγγράφεται η ψυχολογιοποίηση: γύρω δηλαδή από τις διαδικασίες μειονοτικής επιρροής, τη δυναμική των κοινωνικών αναπαραστάσεων και τις κοινωνιογνωστικές λειτουργίες του κοινωνικού υποκειμένου οι οποίες ενεργοποιούνται όταν αυτό εντάσσεται στο διευρυμένο συγκείμενο των φαινομένων πειθούς και διάδοσης καινοτόμων, ανατρεπτικών και, οπωσδήποτε, συγκρουσιακών ιδεολογιών...

Τα νέα αυτά πειραματικά δεδομένα παράχθηκαν και εξακολουθούν να παράγονται από μένα τον ίδιο και ορισμένους στενούς μου συνεργάτες. Περιμένει πλέον να ταξινομηθεί και να ενταχθεί καταλλήλως στο ολοένα και πιο σύνθετο γνωστικό οικοδόμημα της πειραματικής κοινωνικής ψυχολογίας που ασχολείται με όλα αυτά τα φαινόμενα, τα οποία, εδώ και περισσότερο από τριάντα χρόνια, κεντρίζουν την επιστημονική μου περιέργεια και κατευθύνουν μεγάλο μέρος της ερευνητικής μου δραστηριότητας. Εξίσου παρούσα είναι φυσικά και η αντίστοιχη θεωρητική επεξεργασία εκείνων των ανεξερεύνητων προ εικοσαετίας πτυχών του μηχανισμού της ψυχολογιοποίησης οι οποίοι την καθιστούν ένα αποτελεσματικό ιδεολογικό εργαλείο διάβρωσης της μειονοτικής επιρροής και της κοινωνικής αλλαγής, καθώς επίσης ένα εξίσου επικίνδυνο συγκαλυμμένο μέσο προώθησης της κοινωνικής συναίνεσης και της κοινωνιοψυχολογικής ομοιογένειας.

Εκ πρώτης όψεως –και όχι μόνο– πληρούνται λοιπόν όλες οι απαραίτητες προϋποθέσεις για την ολοκληρωμένη συγγραφή μιας νέας μονογραφίας, η οποία αφενός θα φωτίζει ορισμένες μέχρι τώρα σκοτεινές πλευρές της ψυχολογιοποίησης ως στρατηγική αντίστασης στη δράση των ενεργών μειονοτήτων και αφετέρου –και κυρίως– θα προτείνει έναν πειστικό αντίλογο στη σχετικά πρόσφατη, αλλά ολοένα εντεινόμενη επέλαση των αναγωγικών εξηγητικών μοντέλων που προτάσσει το κυρίαρχο ρεύμα της κοινωνικής νόησης για τις ιδεολογικές λειτουργίες του συγκεκριμένου τρόπου διερμηνεύσης του συγκρουσιακού μειονοτικού λόγου και της εξίσου συγκρουσιακής μειονοτικής συμπεριφοράς.

Θέλω να πιστεύω ότι το νέο αυτό βιβλίο κάποια στιγμή θα γραφτεί. Πρόκειται για πρόκληση πολλών μορφών και επιπέδων στην οποία θεωρώ ότι οφείλω να ανταποκριθώ σύντομα με τον ένα ή άλλο τρόπο. Μια πρόσφατη ανάγνωση του αρχικού κειμένου με έπεισε ωστόσο πως δεν έφτασε ακόμα η στιγμή για κάτι τέτοιο. Όχι φυσικά επειδή δεν ήρθε ακόμα το πλήρωμα του χρόνου, αλλά γιατί νομίζω πως αυτό το νέο σύγγραμμα οφείλει εκ των πραγμάτων να ακολουθήσει μια τελείως διαφορετική κοινωνιοψυχολογική από αυτήν η οποία διέπει το πόνημα που ολοκληρώθηκε στα μέσα της δεκαετίας του 1980, αποτέλεσμα πολύχρονης θεωρητικής και πειρα-

ματικής δουλειάς ενός ερευνητή σε μια εποχή όπου χιζόταν ακόμα το γενετικό μοντέλο κοινωνικής επιρροής και, ως εκ τούτου, είχε να αντιπαλέψει με πλήθος αντίρροπων δυνάμεων που αμφισβητούσαν ακόμα με σθένος πολλές ιδέες οι οποίες, αυτονόητες σήμερα, περνούσαν τότε για ριζοσπαστικές, πολύ πιθανόν και αιρετικές.

Πιστεύω πράγματι ακράδαντα πως κάθε παρόμοια ερευνητική δουλειά πρέπει –εκ των υστέρων– να διαβάζεται και η ίδια ως εγχείρημα μειονοτικής επιρροής¹... Δεν πρόκειται φυσικά εδώ για καμιά ρηξικέλευθη και πρωτόγνωρη ιδέα: επεκτείνει απλώς την εξαιρετικά ενδιαφέρουσα και ερευνητικά τεκμηριωμένη άποψη του Gerard Lemaire, ο οποίος ήδη από τη δεκαετία του 1980 προσέγγιζε την επιστημονική καινοτομία ως αναπόσπαστο τμήμα της διαδικασίας της κοινωνικής διαφοροποίησης². Στην περίπτωση μας όμως προσλαμβάνει μια πρόσθετη αξία, δεδομένου ότι εδώ ο ερευνητής καλείται –ενδεχομένως και οφείλει– να ακολουθήσει στην ερευνητική πρακτική του τα πορίσματα της ίδιας της ερευνητικής εργασίας του: να εντοπίσει δηλαδή και να εφαρμόσει τη βέλτιστη –σύμφωνα με τα ερευνητικά του ευρήματα– στρατηγική διάδοσης των καινοτόμων ιδεών του...

Όπως και να έχει το πράγμα, άλλες ήταν οι προτεραιότητες τότε, άλλες τώρα. Προς αποφυγή λοιπόν άσκοπων επαναλήψεων, περιττών διευκρινίσεων, αλλά και για τις ανάγκες ενσωμάτωσης στο θεωρητικό επίπεδο εννοιών που προτάθηκαν μεταγενέστερα για να εξηγήσουν τμήμα των φαινομένων που εξηγούσε ήδη και εξακολουθεί να εξηγεί (κατά τη γνώμη μου, απολύτως ανταγωνιστικά) η

-
1. Έγγραφα κάπου πρόσφατα (βλ. Papastamou, S. & Prodromitis, G. [in press]. Implicit theories of social influence as input and outcome of a social psychological process) ότι ένας επιστημολογικά ενδιαφέρων –καθόσον διαφωτιστικός– τρόπος ανάγνωσης της θεωρίας του Moscovici –και προφανώς των στενότερων και μακρινότερων συνεργατών του– για την κοινωνική επιρροή είναι να διαβαστεί σαν να αποτελεί η ίδια μια απόπειρα μειονοτικής επιρροής. Ελπίζω αρκετά σύντομα να μου δοθεί η ευκαιρία να το αποδείξω εγγράφως. Οψόμεθα...
 2. Βλ. Lemaire, G. (1980). Science normale et science hypernormale. Les stratégies de différenciation et les stratégies conservatrices dans les sciences. *Revue Française de Sociologie*, 499-527. Lemaire, G. (1984). La différenciation sociale dans la communauté scientifique. *Bulletin de Psychologie*, 37, 477-488.

ψυχολογιοποίηση (όπως, για παράδειγμα, αυτές της «υποστασιακότητας» ή της «ουσιοποίησης»), στο νέο σύγγραμμα θα οφείλαμε να υποδείξουμε τον παραπλανητικό τρόπο με τον οποίο λειτουργούν κάποια νέα «αυτονόητα» στο επιστημολογικό γίγνεσθαι της κοινωνικής νόησης, καθώς επίσης τον βαθύτατα ιδεολογικό, επιλεκτικό και συστηματικό και ουχί εφησυχαστικά «απλώς» γνωσιακό, εφήμερο και επεισοδιακό χαρακτήρα της ψυχολογιοποίησης, έτσι όπως αυτή ενεργοποιείται, λειτουργεί και πράττει ως αναπόσπαστο κομμάτι της σκέψης του κοινωνικού υποκειμένου. Πράγματι, είκοσι χρόνια πριν έπρεπε να καταδείξουμε (και νομίζω πως το πράξαμε αρκετά πειστικά) ότι η φαινομενικά πληρέστερη της «συνήθους»³ γνωσιακή «πλαισίωση» των κινήτρων της δράσης μιας ενεργού μειονότητας που εξασφάλιζε η ψυχολογιοποιητική πρόσληψη της μειονοτικής πηγής από τους δέκτες του μηνύματός της, στεριώνοντας περαιτέρω τη σύνδεση πηγής-μηνύματος (δεδομένου ότι *η μειονότητα λέει ό,τι λέει και κάνει ό,τι κάνει, γιατί αυτό ταιριάζει στον χαρακτήρα της*, δηλαδή στο «ψυχολογικό προφίλ» των μελών που την απαρτίζουν...), δεν αποτελούσε αντικειμενικότερη –και ως εκ τούτου ευμενέστερη– υποδοχή του μειονοτικού μηνύματος από αυτούς στους οποίους απευθύνεται, αλλά, αντιθέτως, λειτουργούσε ως γενεσιουργός μηχανισμός μεροληπτικών αναγνώσεων της μειονοτικής πραγματικότητας, προκαλώντας μέσω αυτών σημαντική άμβλυνση της επιρροής της.

-
3. Η «συνήθης γνωσιακή πλαισίωση» παραπέμπει προφανώς στην εστίαση της προσοχής του δέκτη ενός μειονοτικού μηνύματος στο περιεχόμενό του, και κυρίως στο αντικείμενο στο οποίο αναφέρεται, όταν η μειονοτική πηγή επιδεικνύει συνεκτικότητα στην επιχειρηματολογία και στη συμπεριφορά της, ενεργοποιώντας κατ' αυτό τον τρόπο τον μηχανισμό της γνωστικής επικύρωσης, με αποτέλεσμα την αύξηση της μειονοτικής επιρροής (κυρίως στο επίπεδο της μεταστροφής· βλ. Moscovici, 1981). Σε αντίθεση με τις συνήθεις ψυχολογιοποίησης κατά τις οποίες η προσοχή του δέκτη ενός μειονοτικού μηνύματος εστιάζεται τόσο στο περιεχόμενο του μηνύματος όσο και στην πηγή του, παρεμποδίζοντας έτσι (δυσχεραίνοντας τουλάχιστον) την αποσύνδεσή τους, και ως εκ τούτου αμβλύνει την ασκούμενη μειονοτική επιρροή, δεδομένου ότι, ως γνωστόν (Moscovici, 1981), η αποσύνδεση αυτή αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την ενεργοποίηση του μηχανισμού γνωστικής επικύρωσης.

Με άλλα λόγια, το διακύβευμα ήταν τότε η θεωρητική τεκμηρίωση και η πειραματική απεικόνιση του ενίοτε⁴ διαβρωτικού χαρακτήρα της ψυχολογικής ερμηνείας και εξήγησης του κοινωνικού και πολιτικού γίνεσθαι, τόσο όταν αυτή προέκυπτε από την «επιστημονική» επεξεργασία των εμπλεκόμενων δεδομένων όσο και όταν ήταν αποτέλεσμα της αναπαραστασιακής σκέψης του κοινωνικού υποκειμένου. Το διακύβευμα ήταν επίσης η άρση της επιστημολογικά νεοφιλελεύθερης εμμονής⁵, από πλευράς της νεόδμητης κοινωνικής νόησης, να θεωρεί εσφαλμένες γνωστικές διαδικασίες του κοινωνικού υποκειμένου μηχανισμούς σαν κι αυτούς της *ψυχολογιοποίησης* ή του *θεμελιώδους σφάλματος απόδοσης*, παρά το γεγονός ότι η μεν πρώτη συγκροτεί (όπως θα αντιληφθεί ο αναγνώστης διαβάζοντας το παρόν σύγγραμμα) μια *στρατηγική ιδεολογικής αντίστασης* στη μειονοτική επιρροή, ενώ το δεύτερο τροφοδοτείται και ενισχύεται από τον *κανόνα εσωτερικότητας* κοινωνικά και οικονομικά προσδιορισμένο, όπως υποδειγματικά έδειξε εδώ και χρόνια ο Beauvois (1982).

Σήμερα το διακύβευμα είναι διαφορετικό: η επιλεκτικά ανασταλτική επίδραση της ψυχολογιοποιητικής ερμηνείας έχει πλέον καταχωρηθεί στη διεθνή εργογραφία ως μια από τις «επιτυχείς» αντιστάσεις στη μειονοτική ρητορεία (βλ. ενδεικτικά το πρόσφατο συλλογικό σύγγραμμα των R. Martin & M. Hewstone, 2010), το δε κέντρο βάρους του σύγχρονου αποδεικτικού εγχειρήματος μετατοπίζεται κατά κύριο λόγο στις ποικίλες επιπτώσεις που δύναται να έχει η γνωσιακή επικυριαρχία στο οικοδόμημα της κοινωνιοψυχολογικής θεωρίας γενικά και σε αυτό της θεωρίας της κοινωνικής επιρροής ειδι-

-
4. Προφανώς, ο ιδεολογικά φορτισμένος χαρακτήρας της ψυχολογικής ερμηνείας των κοινωνικών και πολιτικών φαινομένων προκύπτει και λειτουργεί ανασταλτικά στην επιτυχή διάδοση μιας καινοτομίας κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες. Ένας από τους κύριους στόχους της παρούσας έρευνας ήταν πράγματι η ανίχνευση αυτών των συνθηκών...
 5. Βλ. τις ενδιαφέρουσες αναλύσεις του Jean-Léon Beauvois, όπου εξηγούνται οι στενοί δεσμοί ανάμεσα στην εκλογικευτική λειτουργία των γνωστικών αναγωγισμών της κοινωνικής συμπεριφοράς και τη συγκάλυψη του ιδεολογικού του χαρακτήρα έτσι όπως αυτή επιχειρείται –και επιτυγχάνεται– στις φιλελεύθερες κοινωνίες (Beauvois, 1984)

κότερα. Πράγματι, η ιδεολογικά προσδιορισμένη διαβρωτική ή ενισχυτική δράση της ψυχολογιοποίησης, αντίστοιχα, στη διάδοση μιας καινοτομίας ή στη διατήρηση του *status quo* εξακολουθεί να δίνει πρόσβαση στην παλαιά και «απο-ιδεολογικοποιημένη»⁶ εναλλακτική εξήγηση με όρους γνωστικής ανεπάρκειας του κοινωνικού υποκειμένου. Αυτό αφήνει να εννοηθεί ότι, προκειμένου να εξαχθούν με την αρμόζουσα πειστικότητα και εγκυρότητα τα κατάλληλα συμπεράσματα που θα εξασθενούν τη διεισδυτικότητα του εν λόγω εφησυχαστικού γνωστικού αναγωγισμού, χρειάζεται περαιτέρω διερεύνηση και προπαντός πειραματική αναδόμηση του φαινομένου. Αυτό που προκύπτει όμως κυρίως από τη σύγχρονη κοινωνιοψυχολογική γραμματεία, με εξαιρετική μάλιστα συστηματικότητα, είναι μια τάση αναγνώρισης διαφόρων «στρατηγικών» ιδιοτήτων στις ποικιλόμορφες γνωσιακές επεξεργασίες που ενεργοποιούνται στο κοινωνικό υποκείμενο ως περισσότερο ή λιγότερο –ανάλογα με την περίσταση– παθητικό δέκτη του «μηνύματος» μιας πηγής επιρροής...

Οι σύγχρονοι εκφραστές της κοινωνικής νόησης που ασχολούνται με το συγκεκριμένο ερευνητικό αντικείμενο δεν περιορίζονται, είναι αλήθεια, όπως συνέβαινε λίγα χρόνια νωρίτερα, στη μελέτη των επιπτώσεων που μπορεί –και όντως– είχε η ποσοτική αυξομείωση της παρεχόμενης γνωστικής επεξεργασίας του μηνύματος από τον δέκτη στον βαθμό αποδοχής ή απόρριψης των υπό διάδοση απόψεων, σκέψεων και γενικότερα αποκρίσεων της πηγής στο ερευνητικό ερέθισμα ή/και έργο, ούτε αρκούνται στη μελέτη των επιπτώσεων που θα μπορούσε να έχει –και πράγματι έχει– ο (θετικός ή αρνητικός) προσανατολισμός της επεξεργασίας αυτής στη συμπεριφορά των πειραματικών υποκειμένων. Επεκτείνουν το ενδιαφέρον τους στο πώς αντιλαμβάνονται οι συμμετέχοντες στο πείραμα τις διάφορες γνωστικές διαδικασίες που καλούνται να επιτελέσουν και ποια σημασία τούς αποδίδουν στα ευρύτερα πλαίσια της διαδικασίας κοινωνικής επιρροής... Έτσι προέκυψε, ας πούμε, η «μόδα» του «τρίτου προσώπου»⁷ ή, ακόμα, εκείνη της προσλαμβανόμενης

6. Και «απο-ιδεολογικοποιητική», ας μου επιτραπεί ο βαρβαρισμός...

7. Να ερωτώνται δηλαδή οι συμμετέχοντες σε ένα πείραμα κοινωνικής επιρροής ή πειθούς «σε ποιο βαθμό πιστεύουν ότι οι άνθρωποι γενικά συμφω-

«απειλής» ενός μειονοτικού κειμένου για τη συνοχή της ενδοομάδας ή την αυτονομία της εξωομάδας κ.ο.κ.

Πρόκειται, με άλλα λόγια, για μια εξαιρετικά ενδιαφέρουσα μετατόπιση του θεωρητικού ενδιαφέροντος της κυρίαρχης προσέγγισης των φαινομένων κοινωνικής επιρροής και πειθούς στο επίπεδο του μετα-λόγου, η οποία κατά κανόνα θα έπρεπε να οδηγεί τον θεωρητικό προβληματισμό γύρω από τα φαινόμενα επιρροής ένα βήμα πιο μπροστά. Ωστόσο, τα πορίσματα που οι ερευνητές αυτοί συνάγουν από τα πειραματικά τους δεδομένα δημιουργούν κάποιες αμφιβολίες όσον αφορά τη θεωρητική εμβέλεια του σκεπτικού που οδήγησε σε –και προέκυψε από– αυτά: η εμμονή των ερευνητών να αποκλείουν στις εξηγήσεις των φαινομένων που παρήγαγαν πειραματικά την ενεργό –και στα μάτια μας προφανέστατη– συμμετοχή των κοινωνικών αναπαραστάσεων αποτελεί από παράδειγμα του επιστημολογικού στραβισμού τους: για τους ερευνητές αυτούς όλα ξεκινούν και τελειώνουν στη γνωστική διαδικασία. Ακόμα και ο τρόπος με τον οποίο τα υποκείμενα προσλαμβάνουν ή ερμηνεύουν τις διαδικασίες αυτές παραμένει στη σφαίρα του «γνωσιακού», ενώ οποιαδήποτε ανάμειξη του ιδεολογικού είναι απλώς μη νοητή⁸.

Ούτως ή άλλως πάντως, η συγκεκριμένη εξέλιξη της τρέχουσας ερευνητικής πρακτικής –ακόμα και αν δεν έχει αξιοποιηθεί επαρκώς σε θεωρητικό επίπεδο από τους ερευνητές που την ακολουθούν– απαιτεί εκ μέρους μας αντίστοιχη μετατόπιση της ερευνητικής μας διεύθυνσης, γεγονός το οποίο πράξαμε εδώ και αρκετό καιρό, έτσι ώστε σύντομα να είμαστε σε θέση να δημοσιοποιήσουμε τμήμα των νέων πειραματικών δεδομένων μας, προτείνοντας ταυτόχρονα έναν νέο τρόπο προσέγγισης των φαινομένων μειονοτικής επιρροής⁹. Θεωρώ

νούν ή διαφωνούν με τις απόψεις που μόλις τους είχε κοινοποιήσει ο ερευνητής»...

8. Και πολύ φοβάμαι πως όποιοι υποστηρίζουν το αντίθετο εξακολουθούν να θεωρούνται α-νόητοι...
9. Στο small meeting group που διοργανώνουμε μαζί με τον Αντώνη Γαρδικιώτη και τον Γεράσιμο Προδρομίτη τον προσεχή Ιούνιο στους Δελφούς με θέμα «The societal meaning of minority influence», στο οποίο θα συμμετάσχουν πολλοί έγκριτοι συνάδελφοι από όλο τον κόσμο, που έχουν αφιε-

ωστόσο πως θα ήταν μεγάλο σφάλμα αν ενσωματώναμε τα νέα αυτά δεδομένα στον παλαιό καμβά του «παραδοσιακού» πλέον τρόπου παρουσίας της ψυχολογιοποίησης. Για τους λόγους φυσικά που εξέθεσα πιο πάνω αλλά και για έναν ακόμα: επειδή πράττοντας κάτι τέτοιο θα αναγκαζόμασταν να αποσύρουμε από τη δημοσιότητα το αρχικό και ομολογουμένως αρκετά περίπλοκο σκεπτικό που οδήγησε και στη συνέχεια εδραίωσε τη θεωρητική πρόταση της ψυχολογιοποίησης. Η απόσυρση αυτή ενδεχομένως θα ήταν άνευ ιδιαίτερης σημασίας, ειδικά αν συνοδευόταν από το νέο πιο ολοκληρωμένο συγγραφικό πόνημα. Το ζήτημα όμως εδώ είναι πως, όταν πρωτοεμφανίστηκε, η θεωρητική πρόταση της ψυχολογιοποίησης ξένισε, στη συνέχεια αντιμετώπισε ισχυρές αντιστάσεις, εν μέρει και απόρριψη, ενώ αργότερα, ακολουθώντας την «κλασική» διαδρομή μιας καινοτόμου και συγκρουσιακής ιδέας, οδήγησε στη μεταστροφή... Για να τα κατανοήσει λοιπόν ο αναγνώστης όλα αυτά, και κυρίως για να αντιληφθεί ότι έφτασε πλέον η στιγμή, ως μειονοτική ιδέα, η ψυχολογιοποίηση να περάσει από τη φάση της έμμεσης στη φάση της άμεσης επιρροής¹⁰, οφείλει να γνωρίζει επαρκώς πώς και γιατί στήθηκε ευθύς εξαρχής το τότε νέο και σήμερα αποδεδειγμένα ανθεκτικό θεωρητικό οικοδόμημα της ψυχολογιοποίησης.

Σήμερα λοιπόν το προσφέρουμε στο ελληνικό κοινό άθικτο, έτσι όπως πρωτοεμφανίστηκε στα τέλη της δεκαετίας του 1980 και συνεπώς εν μέρει ευάλωτο σε «εύκολες» πρωθύστερες κριτικές, επιφυλασσόμενοι στο εγγύς μέλλον να δώσουμε γραπτές εγγυήσεις των σημαντικών επιπτώσεων της διαχρονικής ψυχολογιοποίησης τόσο στο επίπεδο των διαδικασιών κοινωνικής επιρροής όσο και στο επίπεδο της κοινωνιοψυχολογικής γραμματείας.

Στάμος Παπαστάμου
Παλαιοκερασιά, Αύγουστος 2011

ρώσει το μεγαλύτερο μέρος της ερευνητικής τους δραστηριότητας στη μελέτη των συγκεκριμένων φαινομένων. Πρόγευση ωστόσο της νέας αυτής προσέγγισης μπορεί να βρει ο αναγνώστης σε ένα από τα μόλις τώρα δημοσιευμένα κείμενά μας (βλ. Papastamou & Prodromitis, ό.π.).

10. Πέρασμα που, οφείλουμε να ομολογήσουμε, δεν έχει αποτελέσει ακόμα αντικείμενο μελέτης από τους «ειδικούς» της μειονοτικής επιρροής...